

Криміналістична і оперативно-тактична характеристики злочину

Лук'янчиков Є.Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Лук'янчиков Б.Є., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Злочин досліджується багатьма науками, кожна з яких намагається вивчити та описати його соціальний, кримінологічний, морально-етичний, криміналістичний та інші аспекти. Кожна з них досліджує ті елементи і риси злочину, що належать до її предмету, акцентує увагу на найбільш суттєвих рисах цього суспільно-небезпечного соціального явища.

Важливе місце належить криміналістичній характеристиці злочинів. Вона привертає увагу науковців і практиків, без неї методика розслідування як розділ науки певною мірою втрачає сенс [1, с. 45]. Більшість науковців називають її основою побудови окремих криміналістичних методик розслідування. Тривалий час для розробки методичних рекомендацій розслідування злочинів використовували відомості кримінально-правової та кримінологічної характеристик. Перед криміналістами постало завдання враховувати під час розробки криміналістичних рекомендацій поряд з кримінально-правовими та кримінологічними ознаками злочину і ті, що мали важливе криміналістичне значення, сприяли результативному використанню таких методик для розслідування.

Питання, що пов'язані з криміналістичною характеристикою достатньо активно обговорювалися на сторінках наукових видань в публікаціях В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, І. Ф. Герасимова, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. А. Погорецького, М. В. Салтєвського, В. Ю. Шепітька.

Не вдаючись до поглибленого аналізу наведених визначень слід зазначити, що усім ним певною мірою притаманні загальні ознаки, на які звертають увагу автори: а) система узагальнених відомостей про ознаки певного виду злочинів; б) встановлення закономірних зв'язків між такими даними; в) призначеність для розслідування конкретних видів злочинів.

Більше двадцяти років тому зроблено спробу розробити альтернативу поняттю «криміналістична характеристика злочинів» та замінити його поняттям «типові інформаційні моделі злочинної діяльності». За слушною думкою Г. К. Захарова поняття криміналістична характеристика широко використовується в навчальній літературі, не вичерпало своїх можливостей, а тому навряд чи потребує запропонованої заміни [2, с. 167-174].

Криміналістична характеристика як кримінально-правова та кримінологічна містить інформацію про злочин в цілому, а також складові його елементи (об'єкт та об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону). На відміну від них вона являє собою, по-перше, систему тільки криміналістично значимих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для усіх видів злочинів. По-друге, відомості про ознаки елементів злочину підлягають опису на якісно-кількісному рівні з визначенням кореляційних залежностей між ними, що підвищує практичне значення даної категорії криміналістики.

Зважаючи на те, що в розкритті злочинів значне місце належить оперативно-розшуковій діяльності, науковцями цієї галузі зроблена спроба розробити власну характеристику злочинів. Це зумовлено намаганням розкрити ті сторони, риси, ознаки злочину, що не набули відображення в інших характеристиках і мають суттєве значення для розробки рекомендацій з

розкриття і запобігання злочинів саме оперативно-розшуковими силами, засобами і методами. Так, І. І. Басецький звертає увагу на те, що це науково-практичний термін, що «позначає сукупність специфічних ознак, притаманних як злочинності в цілому, так і окремим видам і конкретним злочинам, що використовуються для розробки рекомендацій, спрямованих на прийняття ефективних управлінських та оперативно-тактичних рішень» [3, с. 37].

Широко тлумачить дану характеристику Г. К. Кабанов. Він включає до неї деякі загальні відомості, що характеризують оперативну обстановку в конкретному регіоні або республіці в цілому, стан боротьби з цими та іншими злочинами, кримінологічні особливості осіб, що їх вчинили, а також ряд інших відомостей [4, с. 32].

Наведений перелік визначень можна продовжити, але усі вони будуть відрізнятися несуттєвими ознаками. Таку різноплановість можна пояснити відсутністю науково обґрунтованого підходу до їх побудови.

Виходячи із загального уявлення про характеристику зазначимо, що: а) у ній мають описуватися відмінні якості, властивості, ознаки злочину. Як самостійний інститут теорії ОРД вона має володіти набором характерних властивостей, які лише в сукупності можуть сформулювати критерії для визначення даного поняття, на що звертає увагу більшість науковців. Разом з тим, автори не показують, якими мають бути ці відомості; б) в оперативно-тактичній характеристиці виду злочинів мають міститися відомості ні про що інше ніж злочин. Відомості про стан оперативної обстановки в регіоні, стан боротьби із злочинністю і т.п. характеризують не сам злочин, а стан і умови роботи з його розкриття.

Науковцями слушно зазначається, що оперативно-тактична характеристика є науково-практичним терміном, узагальненими відомостями. Тому не слід пов'язувати її з окремим моментом або конкретним злочинном. Як наукова абстракція вона має містити відомості про вид злочинів з визначенням його характерних, типових ознак.

На даний час будь-яких ознак злочину оперативно-тактичного характеру не виявлено. Для побудови цієї характеристики використовують елементи й ознаки злочину, достатньою мірою досліджені й описані в інших характеристиках. Наближеною для ОРД вважаємо криміналістичну характеристику, використання якої певною мірою може задовольнити як потреби науковців під час розробки рекомендацій з розкриття злочинів, так і оперативних працівників, які застосовують дані рекомендації.

Визначаючи предмет теорії ОРД, як самостійної галузі наукових знань, В. А. Лукашов, поряд з іншими, відносить до нього правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти [5, с. 90-91]. Дану думку поділяють й інші автори, які до предмету науки відносять: практику боротьби із злочинністю з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів; правові основи ОРД; систему правових та інших відносин, що виникають в процесі застосування зазначених сил, засобів і методів.

Отже, безпосередньо злочин не відносять до предмету ОРД, але усі його елементи і ознаки різною мірою сприяють встановленню обставин його вчинення і в першу чергу причетної до цього особи. При цьому широко і комплексно використовуються відомості характеристик злочину, що розроблені іншими галузями юридичної науки.

Зважаючи на те, що термін «оперативно-тактична характеристика» набув широке розповсюдження в теорії ОРД, доцільно переглянути можливості його

застосування в науковому обігу таким чином, щоб він відповідав власному змісту і призначенню, розкривав властивості, ознаки і риси явища, яке визначає.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В. И. Криминалистика и криминалисты / В. И. Гончаренко, В. Е. Бергер. - К. : Вища шк., 1989.
2. Захаров Г. К. Новый учебник по криминалистике - новый материал для дискуссии / Г. К. Захаров // Ученые-криминалисты и их роль в совершенствовании научных основ уголовного судопроизводства: Матер. вузов. юбил. науч.-прак. конф. (к 85-летию со дня рождения Р. С. Белкина): в 2-х ч. Ч.1. - М. : Академия управления МВД России, 2007. - С. 167-174.
3. Басецкий И. И. и др. Словарь оперативно-розыскной терминологии / И. И. Басецкий. - Минск, 1993.
4. Кабанов Г. К. Квартирные кражи. Предупреждение и раскрытие. Оперативно-розыскная тактика / Г. К. Кабанов. - Минск, 1995.
5. Лукашев В. А. Введение в курс ОРД ОВД: Учеб. Пособие / В. А. Лукашов. - Киев, 1976.

Деякі проблемні аспекти створення Державного бюро розслідувань в Україні

Мазур М.Л., студент ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Александренко О.В.*

Пропозиції щодо створення в Україні такого органу, як державне бюро розслідувань - на яке покладають надії в боротьбі з вітчизняними високопосадовцями-корупціонерами, досі викликають певні сумніви та породжують дискусії серед фахівців протягом всього часу існування незалежної України. У зв'язку з набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК України) вказані пропозиції отримали шанс бути реалізованими на практиці, ч. 4 статті 216 КПК України передбачає створення такого органу [1].

Наразі, коли українське суспільство і держава однозначно визначилися з європейським вектором розвитку і стала чітко окресленою система національних інтересів, мова має йти про структурну перебудову правоохоронної системи. Невідкладним завданням внутрішньої політики та важливою умовою успішності євроінтеграційних і євроатлантичних спрямувань України стає розробка та запровадження комплексного реформування системи національної безпеки загалом і правоохоронних органів та спецслужб зокрема.

Високий рівень корупції у державі, поширення правового нігілізму серед населення, низька ефективність антикорупційної діяльності державних структур, відсутність наукового обґрунтування потреби у створенні нового правоохоронного органу негативно впливають на довіру суспільства до заходів, що вживаються владою у сфері протидії корупції, зокрема, удосконалення антикорупційного законодавства та реформування правоохоронних органів.

Масштаби поширення корупції продовжують залишатися однією з основних загроз національній безпеці, політичній стабільності та утвердженню верховенства права. Щорічне глобальне дослідження Transparency International засвідчило, що Україна, разом із країнами Східної і Південно-Східної Європи та Центральної Азії, сприймається світовим співтовариством як надзвичайно корумпована держава. Минулорічна позиція України в рейтингу корумпованості країн світу та загальні темпи поширення корупції поставили на порядок денний питання щодо необхідності вжиття системних і послідовних заходів, які дозволять вийти з корупційної прірви [8, с. 269].

Результати науково-історичного огляду цього питання свідчать, що це не перша спроба створити окремих орган для розслідування злочинів, що